

Lingvistika fanining o'quv dasturi Jizzax davlat pedagogika universiteti Kengashining 2022-yil "___" ___" ___" dagi ___-sonli Kengash qarori bilan tasdiqlangan.

Fan/modul uchun ma'sullar:

D.A. Abduvaliyeva – Jizzax Davlat pedagogika universiteti o'zbek tili o'qitish metodikasi kafedrasi dotsenti, f.f.f.d. (PhD)

Taqrizchilar:

O. Tursunova, Andijon davlat universiteti o'zbek tilshunosligi kafedrasi dots. v.b.s.i
S. Gafurova, Farg'ona davlat universiteti o'zbek tilshunosligi kafedrasi katta ilmiy xodimi

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
JIZZAX DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

LINGVISTIKA

FANING O'QUV DASTURI

(1-kurs)

bilim sohasi: 100 000 – Ta'lim
 Ta'lim sohasi: 110 000 – Ta'lim
 Magistratura mutaxassisligi: 70111401 – O'zbek tili va adabiyoti

Jizzax – 2022

Fan/modul kodi 351LM06	O'quv yili 2022-2023	Semestr I	ECTS – Kreditlar 6
Fan/modul turi Majburiy	Ta'lim tili O'zbek	Haftadagi dars soatlari 6	
Fanning nomi LINGVISTIKA	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
1.	Ma'ruza - 30 Amaliy - 60	90	180
	Jami	90	180

2. **I.Fanning mazmuni**

Tilshunoslik bo'yicha keyingi yillarda olib borilayotgan bahs-munozaralarning asosiy qismi fan ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligining boshqa fanlarga nisbatan ancha pastligiga qaratilmoqda. Maktab ta'limidan boshlab oliy filologik ta'limgacha bu borada sof nazariy ma'lumotlarni o'rganish yetakchilik qilib kelmoqda. Respublikamizning qator yetakchi tilshunoslari bu masalaga alohida e'tibor qarata boshlagani va ta'limning turli bosqichida yangicha qarashlar aks eta boshlagani bilan, afsuski, tilshunoslikka oid bilimlarning amaliy qo'llanishi borasida aytarli yutuqlar kam. Jahon tilshunosligida esa bu borada katta nazariy va amaliy ma'lumot hamda tajriba to'plangan. 2016-yil 13-maydagi "Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universitetini tashkil qilish to'g'risida"gi Prezident farmoni (PF-4797)da hamda Kadrlar tayyorlash milliy dasturidan kelib chiqqan holda tilshunoslik mazmunini yoritish, nazariyani amaliyotga tatbiq qilish, til birliklari, til hodisalarning amaliy qiymatini aniqlash, fan doirasida o'rganiladigan asosiy masalalarni belgilash, nazariy va amaliy tilshunoslikning muhim xususiyatlari haqida tasavvur hosil qilish, asosiy lingvistik hodisalar, jarayonlar, til birliklari, til birliklarining tizim sifatida mavjudligini asoslash, lingvistik strukturani amaliy tilshunoslik asosida tahlil qilish kommunikatsiya tizimining asosiy vositasi bo'lgan til mohiyatini yoritishda katta ahamiyat kasb etadi. Globallashuv jarayonida til funksiyalari ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotga mutanosib ravishda kengayib bormoqda. Tilning jamiyat rivojidadagi ahamiyati yanada dolzarblik kasb etmoqda. Bugungi kunda til tafakkur rivojining muhim omili ekamligini ta'kidlash joiz.

Fanni o'qitishdan maqsad – tilning paydo bo'lishi va rivojlanishi, til va tafakkur, til va nutq, til va jamiyat o'rtasidagi munosabatlar, tilning jamiyatdagi o'rni, ichki tuzilishi, tilning tasnifi, uni tahlil qilish usullari va shu kabi masalalarga doir qarashlarni o'rganishdir. Lingvistika tilshunoslik hamda

Qo'shimcha adabiyotlar:

- Rahmatullayev Sh. Sistem tilshunoslik asoslari. – Toshkent, 2007.
- Nurmonov A. Tanlangan asarlar. 1-jild. – Toshkent, 2012.
- Nurmonov A. Tanlangan asarlar. 2-jild. – Toshkent, 2012.
- Ne'matov H., Vozorov O. Til va nutq. – Toshkent: O'qituvchi, 1993.
- Azizov O. Tilshunoslikka kirish. – Toshkent: U'kituvchi, 1996.
- Ирискулов М. Тилшуносликка кириш. – Тошкент: У'китувчи, 1992.

Internet saytlari:

- <http://www.ziyo-net.uz>
- <http://www.kutubxona.uz>
- Этимологический словарь – Online Etymological Ductionary – <http://www.etymonline.com/index.php?term=linguist>
- Герд, А. С. Предмет и основные направления прикладной лингвистики. – <http://project.phil.spbu.ru/lib/data/ru/heard/prjklng.html>
- Свободная энциклопедия языков программирования – <http://progopedia.ru/>
- The Association for Computational Linguistics. <http://www.aclweb.org/archive/misc/what.html>
- Daniel Chandler. Semiotics for beginners (раздел Introduction) – <http://www.aber.ac.uk/media/Documents/S4B/sem01.html>
- WordNet® – <http://wordnet.princeton.edu>
- Visual thesaurus – <http://www.visualthesaurus.com>
- Modern Language Association (MLA): "love." Roget's 21st Century Thesaurus, Third Edition. PhilipLiefGroup 2009. 14 Aug. 2012. <Thesaurus.com><http://thesaurus.com/browse>
- Селегей В. Электронные словари и компьютерная лексикография – http://www.lingvoda.ru/transform/articles/selegey_a1.asp
- Энциклопедия Кругосвет – электронная версия http://krugosvet.ru/enc/gumanitarne_nauki/lingvistika/SLOVAR.html
- www.gov.uz.
- www.ziyounet.uz.
- www.edu.uz.
- www.google.uz.

<p>tilshunoslikning boshqa fanlar bilan kesishgan nuqtalarini – tabiiy yo'nalishlarni ham o'rganadi. Bundan tashqari tilning ijtimoiy muammolarini aniqlash, tadqiq qilish bilan shug'ullanadigan va yechimlarni taklif qiladigan fan sohasidir.</p> <p>Modulning maqsadi lingvistikaning boshqa fanlar bilan munosabatini o'rganish, ijtimoiy-iqtisodiy talablarga javob beruvchi yangi yo'nalishlarining predmeti va obyektini tavsiflashdir.</p> <p>Modulning vazifalari:</p> <ul style="list-style-type: none"> - magistrnlarning umumlingvistik bilimini nazariy jihatdan chuqurlashtirish; - til qurilishini bir butun tizim sifatida tahlil qilish; - tilning struktural qiyamati, til-lison-nutq munosabatini yoritish; - til birliklari tasnifidagi yondashuvlarni tahlil qilish; - til birliklari o'zaro bog'liqlikda, tizim sifatida o'rganish; - til birliklari o'rtasidagi pragmatik, sintagmatik, iyerarxik munosabat turlari mohiyatini yoritish; - tilning mantiqiy, psixik tabiatini izohlash, ijtimoiy-iqtisodiy, fiziologik, biologik jarayon sifatidagi murakkab strukturasi tahlil qilish; - tilshunoslik nazariyasining asosiy masalari, nazariy qarashlari, lingvistik ta'limotlarning mohiyatini yoritish, amaliy qiyamati belgilash; - yangi nazariy, amaliy va metodologik materiallar bilan tanishtirish; - lisoniy tahlil metodikasi va metodologiyasi bilan qurollantirishidan iborat. <p>Lingvistika modulini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida magistrant:</p> <ul style="list-style-type: none"> - o'quv fanining maqsad va vazifalari; - tilning semiotik xususiyati; - semiotika va lingvosemiotika; - til sistemasining ochiqligi va potentsialligi; - sathlar iyerarxiyasi nazariyasi; - lisoning gomogen sistema ekanligi va uning qurilishi; - lisoniy birliklar talqini va undagi muammolar; - lisoniy struktura; - lisoniy sistema mikrosistemalari; - fonetik-fonologik sath va uning struktur tizimi talqini masalalari; - leksik-semantik sath va uning struktur tizimi talqini masalalari; - morfemik-morfologik sath va uning struktur tizimi talqini masalalari; - sintaktik sath va uning struktur tizimi talqini masalalari; - nutqning geterogen sistema ekanligi; - nutqiy sistemaning struktur xususiyatlari; - strukturalizm yo'nalishlarining umumiy jihatlari; - strukturalizm yo'nalishlarining xususiy jihatlari haqida nazariy bilimlarga 	<p>tilshunoslikning boshqa fanlar bilan kesishgan nuqtalarini – tabiiy yo'nalishlarni ham o'rganadi. Bundan tashqari tilning ijtimoiy muammolarini aniqlash, tadqiq qilish bilan shug'ullanadigan va yechimlarni taklif qiladigan fan sohasidir.</p> <p>Modulning maqsadi lingvistikaning boshqa fanlar bilan munosabatini o'rganish, ijtimoiy-iqtisodiy talablarga javob beruvchi yangi yo'nalishlarining predmeti va obyektini tavsiflashdir.</p> <p>Modulning vazifalari:</p> <ul style="list-style-type: none"> - magistrnlarning umumlingvistik bilimini nazariy jihatdan chuqurlashtirish; - til qurilishini bir butun tizim sifatida tahlil qilish; - tilning struktural qiyamati, til-lison-nutq munosabatini yoritish; - til birliklari tasnifidagi yondashuvlarni tahlil qilish; - til birliklari o'zaro bog'liqlikda, tizim sifatida o'rganish; - til birliklari o'rtasidagi pragmatik, sintagmatik, iyerarxik munosabat turlari mohiyatini yoritish; - tilning mantiqiy, psixik tabiatini izohlash, ijtimoiy-iqtisodiy, fiziologik, biologik jarayon sifatidagi murakkab strukturasi tahlil qilish; - tilshunoslik nazariyasining asosiy masalari, nazariy qarashlari, lingvistik ta'limotlarning mohiyatini yoritish, amaliy qiyamati belgilash; - yangi nazariy, amaliy va metodologik materiallar bilan tanishtirish; - lisoniy tahlil metodikasi va metodologiyasi bilan qurollantirishidan iborat. <p>Lingvistika modulini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida magistrant:</p> <ul style="list-style-type: none"> - o'quv fanining maqsad va vazifalari; - tilning semiotik xususiyati; - semiotika va lingvosemiotika; - til sistemasining ochiqligi va potentsialligi; - sathlar iyerarxiyasi nazariyasi; - lisoning gomogen sistema ekanligi va uning qurilishi; - lisoniy birliklar talqini va undagi muammolar; - lisoniy struktura; - lisoniy sistema mikrosistemalari; - fonetik-fonologik sath va uning struktur tizimi talqini masalalari; - leksik-semantik sath va uning struktur tizimi talqini masalalari; - morfemik-morfologik sath va uning struktur tizimi talqini masalalari; - sintaktik sath va uning struktur tizimi talqini masalalari; - nutqning geterogen sistema ekanligi; - nutqiy sistemaning struktur xususiyatlari; - strukturalizm yo'nalishlarining umumiy jihatlari; - strukturalizm yo'nalishlarining xususiy jihatlari haqida nazariy bilimlarga
---	---

<p>VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. grafik organayzerlar; 2. intellekt kartalar; 3. interfaol keys-stadilar; 4. seminarlar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); 5. kichik guruhlarda ishlash; 6. taqdimotlarni qilish; 7. individual loyihalalar; 8. jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalalar 	<p>VII. Kreditlarni olish uchun talablar:</p> <p>Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish, joriy nazorat, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishini topshirish.</p> <p>Joriy nazorat. Joriy nazorat semestr davomida seminar mashg'ulotlariga ajratilgan soatlar (juftlik) dan kelib chiqib umumiy 30 ball bilan baholanadi. Jami seminar mashg'ulotlari bo'yicha o'zlashtirish natijalari 100 ballik tizimda 30 ball bilan baholanadi.</p> <p>Oraliq nazoratlar. Oraliq nazoratlar semestr davomida ma'ruza mashg'ulotlari o'quv soatidan kelib chiqqan holda 1 marta o'tkaziladi. Oraliq nazorat 100 ballik tizimda 20 ball bilan baholanadi. Oraliq nazorat ishi tarkibida mustaqil ta'lim topshirig'i kiradi.</p> <p>Oraliq va joriy nazorat uchun ajratilgan ballning 60% ini to'plagan talabalarga yakuniy nazorat topshirishga ruxsat beriladi.</p> <p>Yakuniy nazorat. Yakuniy nazorat yozma yoki test shaklida o'tkaziladi. Talabning yakuniy nazoratdagi o'zlashtirishi 100 ballik tizimda 50 ball bilan baholanadi va yakuniy nazorat uchun ajratilgan ballning 60% ini to'plagan talabalar fanni o'zlashtirgan hisoblanadi.</p>	<p>VIII. Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati</p> <p>Asosiy adabiyotlar:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Mamatov A. Zamonaviy lingvistika. Darslik. – Toshkent, Tafakkur avlodi, 2020. 2. Xolmanova Z. Tilshunoslik nazariyasi. 1-kitob. – Toshkent, 2019 3. Xolmanova Z. Tilshunoslik nazariyasi. – Toshkent, 2020 4. Nurmonova A. Struktur tilshunoslik: ildizlari va yo'nalishlari. – Andijon, 2006.
--	--	---

ega bolishi;

- tilni boshqa semiotik sistemalardan farqlash tamoyillari;
- lingvosemiotikaning sohaviy xususiyatlari;
- til, lison va nutqni farqlash tamoyillari;
- til, lison, nutqni farqlash tamoyillari;
- sathlar iyerarxiyasi nazariyasining paradigmatik asoslari;
- lisoniy va nutqiy birliklarni ajratish tamoyillari;
- lisoniy oppozitsiyalar turlari, xususiyatlari va ahamiyati;
- graduallikning til sistemasiidagi o'rnini va rolini yoritishga oid amaliy ko'nikmalariga ega bo'lishi lozim.

II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

III. Fan tarkibiga quyidagi ma'ruza mavzulari kiradi:

1-MAVZU. TILSHUNOSLIK FANINING O'RGANISH SOHASI VA MAVZULARI (2 soat)

Til faqat kishilik jamiyati mahsulidir. Tilsiz hech bir voqe'lik va hodisani, insonning tabiatida, jamiyatda tutgan o'rnini, jamiyat taraqqiyoti yo'llarini bilish, o'rganish mumkin emas. Tilshunoslik yoki til bilimi (lingvistik til haqidagi mustaqil va aniq fan bo'lib, tilning kelib chiqishi, tarixiy taraqqiyot jarayonlari va qonuniyatlarini ilmiy asosda o'rganadi. Bu fan muayyan va umumiy tilshunoslik sohalardan iborat.

2-MAVZU. FONETIKANING O'RGANISH SOHASI VA VAZIFASI (2 soat)

Fonetikani o'rganishning nazariy va amaliy ahamiyati bor. Tilning talaffuz aloqatlarini nazariy jihatdan o'rganiladi. Fonetika amaliyotda keng qo'llaniladi. Tilning tovush tarkibini yaxshi o'rganishda, orfografiya masalalarini to'g'ri hal qilishda, yozuvi bo'lmagan xalqning yozuvini yaratishda, eski yozuvdan yangi yozuvga o'tishda, chet el tillarini o'rganishda, tili chuchuk bolalarning tilini tuzatishda va boshqa sohalarida fonetikaning ahamiyati nihoyatda kattadir.

3-MAVZU. LEKSIKOLOGIYA VA SEMASIOLOGIYA (2 soat)

Leksika, leksikologiya, semasiologiya, tilning ifoda plani, tilning mazmun plani, nominatsiya nazariyasi yoki onomasiologiya, leksik stilistika (uslubiyat), etimologiya, frazeologiya, onomastika, toponimika polisintetik tillar, minimal sintaktik birlik, semantik belgilar, so'zning aksent kurlishi, so'zning morfemik tuzilishi, atama, so'zning leksik ma'nosi, predmet va tushuncha, nominativ vazifa, kontekst (matn), nutk vaziyati, so'zning grammatik ma'nosi, turdosh otlar, atoqli otlar, denotativ aloqa, signifikat, struktural aloqa, semema, leksema, sema, konnotativ ma'no, semantik yoki tushuncha maydoni, kontekstologiya (matnshunoslik).

Lingvistika fani bo'yicha mustaqil tarzda olib boriladigan ishlarining asosiy maqsadi magistratura magistrantlarining o'qituvchi rahbarligi va nazorati ostida fanga doir bilimlarni mustaqil ravishda egallashi uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni shakllantirish va rivojlantirishdan iborat. Magistratura magistrantlarining lingvistika fanini o'zlashtirish darajasi va qobiliyatini hisobga olgan holdan mustaqil ishlarini quyidagi shakllarda tashkil etish tavsiya etiladi:

- fan bo'yicha ayrim nazariy va amaliy mavzularni o'quv adabiyotlari yordamida mustaqil o'zlashtirish;
- mustaqil ravishda fan bo'yicha amaliy mashg'ulot topshirig'ini bajarish;
- fan bo'yicha qo'shimcha o'quv adabiyotlari, jumladan, internet tarmog'idagi xorij adabiyotlari bilan tanishish va ular haqida axborot yozish;
- avtomatlashtirilgan o'rgatuvchi va nazorat qiluvchi tizimlar bilan ishlash asosida o'tkazilgan assotsiativ tajriba materiallari yuzasidan lingvistik tahlil o'tkazish.
- fan bo'yicha egallangan nazariy bilimlarni amaliyotga tatbiq etish;
- mustaqil tarzda assotsiativ tajribalar o'tkazish;
- o'tilgan mavzular bo'yicha slayd materiallari, ishlanmalar yaratish, assotsiativ tajriba uchun stimullar to'plash, mustaqil ravishda ilmiy maqola va tezislarni chiqish.

Uyga berilgan topshiriqlarni bajarish, kerakli ma'lumotlarni izlash, internet tarmoqlaridan ma'lumotlar to'plash, mustaqil ravishda ilmiy maqola va tezislarni yozish kabilar magistrantlarning bilimni chuqurlashtiradi, ularning ijodiy qobiliyatini rivojlantiradi.

V. Ta'lim natijalari/Kasbiy kompetensiyalar

Fanni o'zlashtirish natijasida magistr:

- ilshunoslikning nazariy va amaliy masalalarini farqlay olishi, fan doirasida o'rganiladigan asosiy tushunchalarni izohlay olishi, tilning amaliy qiymatini, til-lison-nutq munosabatini yoritish, til birliklari tavsifi va tasnifidagi yondashuvlarni tahlil qilish, til birliklarini o'zaro bog'liqlikda, tizim sifatida o'rganish, tilning mantiqiy, psixik tabiatini izohlash, ijtimoiy-iqtisodiy, fiziologik, biologik jarayon sifatidagi murakkab strukturasi tahlil qilish, yangi amaliy va metodologik materiallar bilan tanishtirish, lisoniy tahlil metodikasi va metodologiyasi bilan qurollantirish, amaliy yo'nalishlarda ilmiy-metodik-amaliy faoliyat yuritish ko'nikmalarini berishdan iborat masalalar haqida tasavvur va bilimiga ega bo'lishi kerak.

5. Nutqning fonetik jihatdan bo'linishi
6. Sintetik va analitik vositalar. Sintetik va analitik tillar
7. Grammatik kategoriya turlari
8. Strukturalizm va so'z turkumlari muammosi
9. Tillarning tipologik tasnifi
10. Lingvistik tahlil metodlari
11. Fikr almashuv ehtiyojining tillar taraqqiyotiga ta'siri
12. Yozuv va uning paydo bo'lishi
13. Tilni amaliy o'rganishning nazariy asoslari.
14. Semiotika, til belgilar sistemasi ekanligi.
15. Psixolingvistik tadqiqotlar tarixi, tadrjji va usullari.
16. O'zbek tili psixolingvistikasi.
17. Sud lingvistikasi.
18. Lingvistik ekspertiza.
19. Internet lingvistikasi.
20. Internet muloqot janrlari va xususiyatlari: anonimlik va xavfsizlik.
21. Gender tilshunosligi.
22. Gender munosabatlarining o'zbeklar nutqida aks etishi.
23. Sun'iy tillar signal tizimlari sifatida.
24. Kompyuter lingvistikasi.
25. Matematik ingvistika.
26. O'zbekcha lingvistik ta'minot yaratish tajribalari.
27. Amaliy tilshunoslik axborot izlash vositasi sifatida.
28. Modellashtirish amaliy va kompyuter lingvistikasining asosiy metodi sifatida.
29. Til va til jarayonlarini modellashtirish usullari.
30. Leksikografiya amaliy tilshunoslikning muhim yo'nalishlardan biri sifatida.
31. Lug'atlar tuzish nazariyasi va amaliyoti.
32. An'anaviy va mashina (kompyuter) leksikografiyasi.
33. Sotsiolingvistika
34. Antropotsentrik tilshunoslik
35. Pragmatik va kognitiv tilshunoslikning shakllanishi
36. Etnolingvistika
37. Ekolingvistika
38. Xorijiy tillarni o'rganishda ona tili asos sifatida
39. Atamashunoslik
40. Tarjimashunoslik
41. Lingvodidaktika
42. Notiqlik.
43. Nutqiy bahs va muzokaralar olib borish.

IV.2. Mustaqil ta'limni o'zlashtirish tartibi.

4-MAVZU. LEKSIKOGRAFIYA (2 soat)

So'zlarning biror maqsadda to'planib, tartibga solingan yig'indisi lug'at deyiladi. Lug'at tuzishning nazariy va amaliy tamoyillari haqidagi soha leksikografiya (grekcha lexicon - lug'at va grapho - yozaman) deyiladi. Lug'at tuzuvchi mutaxassislar leksikografar deyiladi. Lug'at tuzish tamoyillari va metodikasini ishlab chiqish, leksikografar ishini tashkil qilish, lug'at tuzish uchun asos bo'ladigan kartotekalar tuzish, ularni sistemalashtirish va saqlash leksikografiyaning vazifasidir.

5-MAVZU. GRAMMATIKA (2 soat)

Tilning grammatik qurilishi, nutqning grammatik strukturasi, morfologiya, sintaksis, kategorial va nokategorial shakllar, so'z birkmasi, gap, tarixiy grammatika, falsafiy grammatika, umumiy grammatika, qiyosiy grammatika, tasviriy grammatika, transformatsion grammatika, logik va grammatik kategoriyalar, struktural tilshunoslik, til sistemasini (tizimini) tadqiq qilish metodlari, distributiv analiz (tahlil) metodi, til elementlari, distributsiya, kontrast distributsiya, bevosita tashkil etuvchilarga ajratish metodi, transformatsion analiz metodi, yadro gaplar, sintaktik metonimiya, leksik ma'no, grammatik ma'no, kelishik qo'shimchalari, fe'l zamonlari, sifat darajalari, affiksatsiya, egalik affikslari, kelishik shakllari, intonatsiya (ohang), melodika.

6-MAVZU. TILNING MORFOLOGIK TUZILISHI (2 soat)

Bog'lovchi, artikl, predlog, yuk amalar, so'zlarning analitik shakli, grammatik kategoriyalar, sintetik vositalar, analitik vositalar, agglutinatsiya, xususiy ma'nolar, birlik va ko'plik, sintetik grammatik kategoriyalar, anaitik grammatik kategoriyalar, aralash grammatik kategoriyalar, kelishik kategoriyasi, egalik kategoriyasi, grammatik jins (rod) kategoriyasi, feminin turlar, maksulin turlar, neytral turlar, sintaktik vazifa, kelishik kategoriyasi, fe'l kategoriyalari, so'z turkumlari, so'z turkumlarining kategorial belgilari, strukturalistlar, so'zlar distributsiyasi, so'z tartibi, so'zlarning gapdagi o'rimi, so'z turkumlarining semantik, morfologik, sintaktik va so'z yasatish belgilari, so'zlarning analitik shakli, nomimativ va ob'ektiv kelishik, so'z nomlar. morfologiya, so'z turkumlari, mustaqil so'zlar, yordamchi so'zlar, ko'makchilar.

7-MAVZU. GRAMMATIK MA'NO (2 soat)

Leksik ma'no tashqi dunyodagi birorta voqea, hodisa, ish-harakat, belgi, rang, son kabi ma'nolar bilan bog'langandir. Qiyoslang: *uy, shodlik, yugur, sariq, besh* va hokazo. Grammatik ma'no leksik ma'nodan farq qilib, leksik ma'no singari dunyodagi narsa va voqealarni aks ettirmaydi. Grammatik ma'no bir yoki

bir necha so'z turkumiga xos bo'ladi. Leksik ma'no leksik vositalar bilan bog'liq bo'lganidek, grammatik ma'no tillam ing Grammatik vositalari bilan bog'liq bo'ladi.

8-MAVZU. GRAMMATIK KATEGORIYA TUSHUNCHASI (2 soat)

Umumiy tilshunoslik nuqtayi nazaridan tillarda turli grammatik ma'nolar uchraydi. Lekin bu grammatik ma'nolar va ularning ifoda uslublari hamma tillar uchun umumiy, bir xil emas. Har bir tilda o'ziga xos grammatik ma'nolar va ulami ifodalash usullari mavjud. Ular ayrim-ayrim holda emas, balki ma'no turlarining yaqinligiga ko'ra guruh-guruh holda uchraydi.

9-MAVZU. TILNING SINTAKTIK XUSUSIYATLARI (2 soat)

Predikativ nopredikativ bog'lanish, gapning struktural asosi, gap komponentlari, teng bog'lanish, ergash bog'lanish, tobelanish, moslashuv, boshqaruv, bitishuv, inkorporatsiya, inkorporativ kompleks, affiks, suffiks, prefiks, so'z tartibi, hokimlik va tobelik, turg'un birlikma, so'z birikmalari:otli, fe'lli, ravishli, sifati, fuziya hodisasi, artikl', abstrakt ma'no, sintaktik vazifa, sintaktik birik, gapning kommunikativ mohiyati, gapning konstruktiv-grammatik belgilari,sub'ekt, predikat, bog'lama, so'zlar bog'lamasi, gaplar: darak, so'roq, buyruq, emotsional va noemotsional gaplar, bo'lishli va bo'lishsiz, ikki sostavli (tarkibli) va bir sostavli, yig'iq va yoyiq, to'liq va to'liqsiz gaplar, paradigma, gapning aktual bo'linishi, gapning formal bo'linishi, fikrning ifoda asosi, tinish belgilar. nutqning sintaktik strukturasi, gap bo'laklari, sintaktik munosabat, so'z birikmasi, logik-grammatik munosabat.

10-MAVZU. TILLARNI TASNIFLASH ASOSLARI (2 soat)

Affiksli tillar, flektiv tillar, agglyutimativ tillar, polisintetik tillar, tillarning tipologik tasnifi, sof analitik tillar, sintetik til, sheva, dialekt, differentsiatsiya, invariant vosita, xalq tili, yozma adabiy til, milliy tillar, integratsiya, tillar hamkorligi, tillar chatishuvi, substrat va superstrat hodisa, milliy til, kam tarqalgan tillar, ko'p tarqalgan tillar, tillarning tarqalishi, millatlararo aloqa tili, xalqaro aloqa tili, jahon tillari, xalqaro til.

11-MAVZU. TILNING TASHQI VA ICHKI JIHATI TILNING TASHQI SHAROITI (2 soat)

Jamiyat tilsiz bo'lmaydi va aksincha til ham jamiyatsiz bo'la olmaydi. Til kichik bir qabila yoki kamroq sonli millat bo'ladimi yoki xalq bo'ladimi, barchasi

12-amaliy mashg'ulot. Sotsiologiyatika (4 soat)

Reja:

1. Sotsiologiyatika haqida umumiy ma'lumot
2. Sotsiologiyatika tadqiqotlar
3. Xorijiy sotsiologiyatika tadqiqotlar
4. Sotsiologiyatika til tipologiyasi

13-amaliy mashg'ulot. Grafika tizimi (4 soat)

Reja:

1. Yozuvning paydo bo'lishi va tarixiy ahamiyati.
2. Yozuv va uning taraqqiyot bosqichlari.
3. O'zbek yozuvining taraqqiyot bosqichlari.

14-amaliy mashg'ulot. Lingvistik tahlil metodlari (4 soat)

Reja:

1. Tilshunoslik nazariyalari uchun zarur tushunchalar. Sotsiologiyatika, kognitiv tilshunoslik, psixologiyatika, lingvokulturologiya, paralingvistik, etnologiyatika, antropologiyatika.
2. Tilshunoslik metodlari. Qiyosiy-tarixiy metod. Tarixiy metod. Qiyosiy metod. Tavsif qilish metodi. Distributiv metod. Transformatsiya metodi. Komponent tahlili metodi. Maydon metodi.

15-amaliy mashg'ulot. Psixologik tilshunoslik (4 soat)

Reja:

1. Psixologiyatika haqida umumiy ma'lumot.
2. Tilni o'zlashtirish
3. Nutqning idrok qilinishi

IV. Mustaqil ta'lim

Mustaqil ta'limdan ko'zlangan maqsad va vazifalar - bu talabalarda mustaqil bilim olish ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat.

Mustaqil ta'lim seminar mashg'ulotlariga tayyorgarlik ko'rishdan tashqari fan dasturida ko'rsatilmagan, ammo fan bo'yicha talabaning bilim doirasini kengaytiruvchi qo'shimcha mavzular doirasida berilgan topshiriqlarni bajarishni o'z ichiga oladi.

IV.1. Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Til – ijtimoiy hodisa
2. Tilning paydo bo'lishi to'g'risidagi asosiy farazlar
3. Tillarning shakllanishi va rivojlanishi
4. Til va nutq

6. Suppletivizm.

7. Yordamchi so'zlar

8. So'z tartibi

9. Sintetik va analitik vositalar. Sintetik va analitik vositalar

8-amaliy mashg'ulot. Grammatik kategoriya turlari (4 soat)

Reja:

1. Grammatik kategoriya turlari
2. Asosiy grammatik kategoriyalar
3. Grammatik jins kategoriyasi
4. Grammatik son kategoriyasi
5. Kelishik kategoriyasi
6. Grammatik zamon kategoriyasi

9-amaliy mashg'ulot. Tilning sintaktik xususiyatlari (4 soat)

Reja:

1. Sintaksisning predmeti.
2. Sintaktik munosabatlarning turlari.
3. So'z birikmasi va gap.
4. Gapning aktual bo'linishlari.
5. Paradigma va sintagma.

10-amaliy mashg'ulot. Tillarning tipologik tasnifi (4 soat)

Reja:

1. Tillarning geneologik tasnifi.
2. Tillarning morfologik tasnifi.
3. Analitik tizimdagi tillar.
4. Sintetik tizimdagi tillar.
5. Polisentetik tillar.

11-amaliy mashg'ulot. Tilning tashqi va ichki jihati, uning tashqi sharoiti (4 soat)

Reja:

1. Tilning ichki tuzilishi.
2. Tillar taraqqiyotidagi farqlanish va o'xshashliklar.
3. Sheva va lahjalar.
4. Adabiy til va uning mezonlari.
5. Tillarning o'zaro ta'siri.

uchun zarur bo'lgan muhim muloqot vositasidir. Tildagi turli hodisa va vositalar, belgilar va xususiyatlar o'zgaradi, biri yo'qoladi, boshqasi hosil bo'ladi. Asta-sekin til rivojlanadi. Agar biror tilda jamiyat a'zolari so'zlashmay qo'ysa, uni o'lik til deb yuritiladi. Masalan, lotin, xet, shumer, akkad, got, pras, xurrit tillari ana shunday o'lik tillar sirasiga kiradi. Lekin bu o'lik tillar boshqa tillarga katta ta'sir o'tkazib, hozir ham boshqa tillarda o'lik tillardan o'zlashgan so'z va iboralar, turli grammatik vositalar bor.

12-MAVZU. SOTSIOLOGIYAVIYLIK (IJTIMOIY TILSHUNOSLIK) (2 soat)

Zamonaviy tilshunoslikda bu atama ikki ma'noda ishlatiladi:

1. Til va jamiyat o'rtasidagi o'zaro munosabat, ya'ni jamiyat hayoti va rivojlanishida tilning roli va aksincha, tilning rivojlanishida jamiyatning ahamiyati.
2. Tilda millatning ijtimoiy guruhlanishi munosabati bilan bo'ladigan farqlar

13-MAVZU. YOZUV VA UNING SHAKILLANISH BOSQICHLARI (2 soat)

Yozuv, yozuv bosqichlari, mnemonika, buyumli yozuv, piktografiya, logografik yozuv, ieroglif, fonografik, sillabik, fonetik yozuv, oromey-suriya, Arabiston, Y'Unon-evropa, Misr yozuvi, Rozetta toshi, Mesopotamiya, SHumer, Mixxat, Markaziy Osiyo, Issiq yozuvi.

14-MAVZU. TILSHUNOSLIK NAZARIYALARI VA TILNI ILMIY TADQIQ QILISH METODLARI (2 soat)

Hozirgi davr tilshunosligida ko'pgina ilmiy taqdimot va nazariyalar hamda tillarni ilmiy tadqiq qilish metodlari va tillarni amaliy o'rganish metodikalari mavjud. Ularni asta-sekin tilning har sathini o'rganish jarayonida o'rganiladi. SHu sababli tilshunoslik nazariyalariga doir eng zarur ma'lumotlarni keltirib, uning ilmiy tadqiq qilish metodlarini izohlab beramiz

15-MAVZU. PSIXOLINGVIYTIKA (2 soat)

Har qanday ilmiy ishda o'rganilayotgan predmetning mavhum modelini yaratmay kutilgan natijalarga erishish mumkin emas. Tilshunoslikda ham til va til birliklarining o'ziga xos modeli ishlab chiqilgan va shu model asosida ish yuritiladi. Tilshunoslar yaratgan modelning psixolog yaratgan til modeliga to'g'ri kelish-kelmasligini e'tiborga olishmaydi.

III. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Lingvistika fanidan o'tiladigan amaliy mashg'ulotlar eng avval, magistrantlarning o'qituvchi hamkorligi va nazoratida olib boradigan o'quv-tadqiqot faoliyatini amalga oshirishga qaratiladigan o'qitish shaklidir. Amaliy mashg'ulotda bajariladigan ishlarining o'qituvchi hamkorligida amalga oshirishi mavzuga doir ilmiy xulosalarning magistrant tomonidan chuqur o'zlashtirilishiga yordam beradi. Amaliy mashg'ulotda mavzu yuzasidan bajarilishi rejalashtirilgan amaliy ishlar nazariy masalani mustaqil tahlil qilishga qaratiladi. Shuning uchun har bir mashg'ulotda magistrant izlanish olib borishi, misollarni qiyoslashi, tahlil qilishi, til qonuniyatleri haqida xulosalar chiqarishi va o'zining mustaqil fikrini bayon et olishi kerak bo'ladi.

III.1. Amaliy mashg'ulot mavzulari

1-amaliy mashg'ulot. Tilshunoslik fanining o'rganish sohasi (4 soat)

Reja:

1. Tilshunoslik fanining predmeti va vazifalari.
2. «Tilshunoslik nazariyasi» kursining mundarijasi.
3. Tilshunoslik fanining tarmoqlari.
4. Tilshunoslik fanining aspektlari.
5. Tilshunoslikning boshqa fanlar bilan aloqasi.

2-amaliy mashg'ulot. Fonetika va fonologiya (4 soat)

Reja:

1. Fonetikaning o'rganish obyekti va vazifalari.
2. Fonetikaning vazifasi va maqsadiga ko'ra turlari.
3. Asosiy fonetik birliklar.
4. Nutq tovushlari tasnifi.
5. Ujni fonemalar va ularning tasnifi.
6. Undosh fonemalar va ularning tasnifi.

3-amaliy mashg'ulot. Leksikologiya va semasiologiya (4 soat)

Reja:

1. Leksika va leksikologiya haqida umumiy tushuncha.
2. So'z va uning ta'rifi. Til qurilishida so'zning o'rni.
3. So'zning tovush va ma'no tomonlari. Uning tushuncha bilan aloqasi.
4. Semasiologiya – so'z va iboralarning ma'no nolarini o'rganuvchi soha.

5. So'z va uning ma'nosi.

6. So'z ma'nolari o'rtasidagi munosabatlar.

7. Omonimlar va ularning turlari.

8. Sinonimlar va ularning tiplari.

9. Antonimlar.

10. Tabu va evfemizmlar.

4-amaliy mashg'ulot. Leksikografiya, lug'atlar va ularning turlari (4 soat)

Reja:

1. *Leksikografiya* tushunchasi
2. Lug'atlarning turlari: qomusiy va filologik lug'atlar.
3. Qomusiy lug'atlar: umumiy va sohaviy lug'atlar.
4. Filologik lug'atlar: umumiy va maxsus lug'atlar.
5. Bir tili, ikki tili va ko'p tili lug'atlar.

5-amaliy mashg'ulot. Grammatika, uning tarkibiy qismlari (4 soat)

Reja:

1. Grammatika va uning tarkibiy qismlari.
2. Grammatik ma'no va grammatik shakl.
3. Grammatik kategoriyalar va ularning ifodalanish usullari.
4. Sintetik va analitik tillar.

6-amaliy mashg'ulot. Tilning morfologik tuzilishi (4 soat)

Reja:

1. So'zning morfologik strukturasi.
2. Morfemika.
3. So'z turkumlarining tasnifi va ular to'g'risidagi nazariyalar

7-amaliy mashg'ulot. Grammatik ma'no, tilning grammatik strukturasi (4 soat)

Reja:

1. Tilning grammatik tarkibi (strukturasi)
2. Affiksatsiya
3. Ohang
4. Takror (reduplikatsiya)
5. Ichki fleksiya